

In the spring of 2021, the interdisciplinary art group White Moths presented their joint exhibition at the Museum of Applied Arts and Design, titled *White Moths. East in the West* (curator Evaldas Stankevičius, architect Saulius Valius), which itself offers a hint to their source of inspiration – the fantastic East and its unique cultures. Nine installations were demonstrated at the exhibition: *Mandala* (2003), *Sheep Droppings of Wool* (2005), *The Feast* (2006), *To the Forest* (2007–2009, reconstructed in 2019), *The Whirlabout* (2015), *Breathing* (2015), *Silk Road* (2011, reconstructed in 2019), *Hide* (2020) and *Spartacus* (2021). As part of searching for their roots and identities, the

artists moved down two directions – transferring that which impressed them in Eastern culture and philosophy into their own work, and then taking that work to the East to participate in international exhibitions in India, Japan and China. The artists would bring back new ideas for their work from these travels, as well as authentic local materials. An educational programme was also created for this exhibition, *A Date with Textile*, which consisted of three activities suitable for first-graders and older school pupils: *Keys, wool, little balls; Mandala; and A Little Stone from Wool*. Nineteen sessions of this programme were held, involving 315 participants. In total, 4,300 people visited the exhibition.

„Kandys“ muziejuje

Karolina Kunčinaite

Paroda „Baltos kandys“. Rytai Vakaruose“
Taikomosios dailės ir dizaino muziejus
2021 m. gegužės 21–rugsėjo 26 d.

Kuratorius
Evaldas Stankevičius

Architektas
Saulius Valius

Vėlyvą 2021 m. pavasarį Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje (TDDM) menininkų grupė „Baltos kandys“ pristatė bendrą kūrybos parodą „Baltos kandys“. Rytai Vakaruose“ pavadinimu užsimindamos apie įkvėpimo šaltinį – įstabų Rytų pasaulį ir unikalias jo kultūras. Menininkų grupė daugiau nei du dešimtmečius kartu kuria, rengia, organizuoja parodas ir projektus Lietuvoje, taip pat tolimajame ir artimajame užsienyje. Austė Jurgelionytė-Varnė, Miglė Lebednykaitė,

Rasa Leonavičiūtė, Laura Pavilonytė-Ežerskienė, Julija Vosyliūtė ir Karolina Kunčinaite niekada neslėpė prielankumo Rytų kultūroms. Tokių užuominų galima rasti kūrinių vizualinėse interpretacijose, atskiruose fragmentuose, ir tai harmoningai sieja visas devynias instaliacijas, kurių dauguma sudėtos iš tekstilės objektų, derinamų su fotografijomis ir įvairaus formato vaizdo filmais, įvaizdinančiais darbų idėjas.

Nors mintis apie parodą, rengimasis jai, eksponavimas, taip pat parodos atidarymas vyko COVID-19 pandemijos sąlygomis, meno renginio kokybė nenukentėjo, priešingai, galima tvirtai teigti, kad grupės „Baltos kandys“ instaliacijos senojo Arsenalo pirmo aukšto erdvėse buvo įkomponuotos įspūdingai ir įtikinamai. Prie to daug prisidėjo ekspozicijos architektas Saulius Valius, pasiūlęs ne vieną netradicinį eksponavimo variantą ir apšvietimų sprendimus, taip pat daug organizacinių jėgų atidavė kuratorius Evaldas Stankevičius.

Atrodytų, kas gali būti baisiau nei kandys muziejuje, kuriame saugomi ir sandėliuojami vertingi žakardiniai gobelenai, restauruoti XVIII–XX a. pradžios drabužiai, baldai su tekstilės apmušalais, tačiau „Kandys“ šį kartą į muziejų buvo maloniai ir be baimės pakviestos. Nuo tada, kai 1998 m. grupė susikūrė, šis pavadinimas daug kartų padėjo kaip atkreipiantis meno gerbėjų dėmesį, šmaikštus, neužmirštas ir provokuojantis klausiti, kodėl „kandys“ ir kodėl „baltos“. Ogi todėl, kad šios kandys ne naikina, o kuria, jos pamėgusios vilną, naudoja ją kurdamos didelius dvimačius paveikslus ir trimačius objektus, miniatiūras ir instaliacijas, įvairias vilnos vėlimo technikas, iki šiol eksperimentuoja su šia paslankia ir tvaria medžiaga.

„Baltos kandys“ drauge kuria daugiau nei 20 metų, o po ilgų kūrybinių klajonių po pasaulį galima „nutūpti“ ir muziejuje. Žodis „nutūpti“ pavartotas neatsitiktinai. Pasibaigus parodai „Rytai Vakaruose“, pakuodamos kūrinius atgal į dėžes, autorės nusprendė vieną vertingiausių kūrinių „Šventė“ (2006) padovanoti Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus fondams. Pasiūlymas buvo maloniai priimtas muziejaus direktoriaus Arūno Gelūno. Kūrinio vertė – ne vien įdėtas kruopštus ir ilgai trukęs kūrybinis darbas, techniniai atlikimo sprendimai, originalus ir įtikinamas rezultatas, bet ir plati parodų geografija. Kūrinio kelionė prasidėjo Kroatijos mieste Rovinyje, paskui persikėlė į įvairias Europos šalis (Kijevă (Ukraina), Drachteną (Olandija), Vilnių (Lietuva), Rygą (Latvija), vėliau į Buenos Aires (Lotynų Amerika), Tokiją (Japonija). Šis kūrinys laimėjo trečią vietą ir publikos prizą 2010 m. 4-ojoje tarptautinėje tekstilės meno trienalėje „Globali intriga II: tradicija ir inovacija“ Latvijos nacionaliniame muziejuje „Arsenalas“ (Ryga).

TDDM parodoje „Baltos kandys“. Rytai Vakaruose“ rodytos devynios instaliacijos: „Mandala“ (2003), „Spiros“ (2005), „Šventė“ (2006), „Miškan“ (2007–2009, atkurtas 2019), „Suktinis“ (2015), „Alsavimas“ (2015), „Šilko kelias“ (2011, atkurtas 2019), „Skūra“ (2020), „Spartakas“ (2021). Kuratoriui E. Stankevičiui formuojant parodą autorės akcentavo daugumoje kūrinių vyraujančią rytietišką tematiką. Ieškodamos savo šaknų ir tapatybės menininkės judėjo dviem kryptimis – į kūrybą perkėlė tai, kas imponavo Rytų kultūroje ir filosofijoje, o vėliau pačios su tais darbais keliavo į Rytus ir dalyvavo tarptautinėse parodose Indijoje, Japonijoje, Kinijoje.

Iš tokių kelionių menininkės mintyse „parsiveždavo“ naujų kūrinių idėjų, o rankose – vietinių medžiagų. Ryškiausias to pavyzdys – kūriniai „Alsavimas I–VIII“ ir „Šilko kelias“. Pastarasis, pradėtas kurti Pekino menų festivalyje „Notch“ Kinijoje, dėl transportavimo keblumų liko šioje šalyje ir vėliau autorių buvo atkurtas jau Lietuvoje. Taigi pavadinimas „Rytai Vakaruose“ subtiliai, bet aiškiai kalba ne vien apie rytietiškas menininkių inspiracijas kurti, bet ir apie realias kūrybines patirtis tolimose šalyse.

Rytų filosofijos ir pasaulio sandaros suvokimo niuansus pristato pirmasis kolektyviai sukurtas ir įgyvendintas menininkių kūrinys „Mandala“, rodytas daugelyje parodų Lietuvoje, kitose Europos šalyse, Kinijoje, Indijoje ir Nepale. Šiuolaikinė mandalos vizualizacija ir interpretacija nesiekia atspindėti jokios religijos tradicijų. Pagal kanoninių mandalų schemas sukurtame kūrinyje galima aptikti daugelį šiuolaikinio meno formų, tokių kaip instaliacija, performansas, fotografija, o vėliau ir vaizdo filmas. Performansas „Mandala“ per parodų atidarymus žiūrovų akivaizdoje virsdavo gyvu ritualu ir paveikslu, autorės tapdavo jo dalimi kurdamos savo pasaulio modelį iš įvairiaspalvių veltinio objektų. TDDM parodoje „Baltos kandys“. Rytai Vakaruose“ šalia realiai eksponuotos „Mandalos“ demonstruotas vaizdo filmas, kuriame užfiksuotas performansas atliktas 2004 m. Filme menininkės dengiasi daugiaspalvėmis gėlėmis iš veltinio vis skirtingai formuodamos visumą, sustingus akimirkai ji vėl skaidosi į chaotiškus junginius, kuriuos autorės sudėlioja į labai aiškia, ornamentinę mandalos schemą atitinkančią kompoziciją. Šis meno veiksmas, primenantis, kaip Visata iš chaoso virsta dieviškąja tvarka, parodo, kaip viskas susilieja ir tuo pat metu paklūsta esminiam kosminės tvarkos principui, o tokia ir yra Rytų pasaulio filosofijos esmė. Pagal šį kūrinį muziejaus edukatoriai sukūrė sėkmingiausią šios parodos edukacinį užsiėmimą „Mandala“.

Parodoje pristatyti ir neseniai sukurti darbai – instaliacijos „Alsavimas I–VIII“ ir „Spartakas“. Instaliacija „Alsavimas I–VIII“, ekspozicijos architekto S. Valiaus patarimu, buvo eksponuota taip, kad net nustebino ir pačias autorės. Kūrinys sudėtas iš daugybės sovietmečio laikais pagamintų veltinukų, kurie, pagal spontaniškai kuriamą kompozicinę tvarką, sudėlioti įvairiomis kryptimis į kubines stiklo vitrinas ir apšviesti melsvo atspalvio šviesa. Atrodytų, kad stiklas,

Paroda „Baltos kandys”.
Rytai Vakaruose“
Taikomosios dailės ir dizaino
muziejuje. Vilnius, 2021
„Baltos kandys”. Instaliacija
„Šventė”. 2006
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNDM

pasišiaušęs veltinis, mėlynas apšvietimas – tarpusavyje nederantys dalykai, tačiau toji išimtis, tarsi „rūgštus“ kontrastas, efektingai pasiteisino. Toks kūrinio ekspozicinis variantas yra vienkartinis, nes stiklinės kubinės vitrinos – TDDM nuosavybė, kitose parodose instaliacija greičiausiai atrodys visiškai kitaip.

Kūrinys „Spartakas“ konceptualiai pasakoja istorijas ir, žinoma, sukelia asociacijų: vieniems su žiemos šalčiu, kitiems primena tremtinių likimus, Sibirą, esantį tolimuosiuose Rytuose, galbūt paprastą prekę, nes ant eksponuojamų batukų iš veltinio galima matyti senas sovietines etiketes su pavadinimais „Medvežonok“ ar „Ruskyje“. Autorėms kūrinys asocijuojasi su „Baltų kandžių“ atsiradimo istorija – 1998 m. Anykščių veltinio fabrike „Velteksa“ (dabar individuali įmonė „Fetras“), vykstant pirmajam

industrinio veltinio vėlimo simpoziumui „Veltinis 98“, kurį autorės organizavo ir kurio metu išsiaiškintas pirminis sovietmečio veltinių fabriko pavadinimas „Spartakas“, grupė ir susikūrė.

Beveik kiekviena parodoje eksponuota instaliacija turi Rytų kultūros ar filosofijos elementų. Štai kūrinio „Spiros“, pristatančio socialinę kiekybišką, o ne kokybišką vartojimo temą, viena sudedamųjų dalių yra vaizdo filmas „Turguje“, turintis aluzijų į rytietiško turgaus gausą ir šurmulį. Filmo garsai parodoje sukūrė iliuziją, kad ekspozicijų salėje nuolat yra diskutuojančių lankytojų. Galima pridurti, kad lankytojų išties atvyko nemažai, nors vasarą muziejų dažniausiai lanko užsienio svečiai, tačiau šiemet pandemija šią taisyklę pakoregavo – atėjo daug vietos jaunimo, šeimų, pavienių praeivių, įvairių sričių dailininkų ar tiesiog meno gerbėjų.

<
Paroda „„Baltos kandys“.
Rytai Vakaruose“
Taikomosios dailės ir dizaino
muziejuje. Vilnius, 2021
„Baltos kandys“. Instaliacija
„Spartakas“. 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNDM

Reikėtų išskirti dar dvi savo turiniu ir išraiška skirtingas instaliacijas „Suktinis“ ir „Miškan“.
Antrasis kūrinys – tarsi vaizdinė ir jausminė odė Lietuvos miškams, žolynams ir miško paklotui. Visa tai perteikia augalais dažytos kvadratinės plokštės iš rankomis velto veltinio, prie jų eksponuojamos didelio formato fotografijos su gamtos platybėse panirusiomis žmonių figūromis (fotografas Kaspars Lielgalvis, Latvija). Kūrinys įtraukia žiūrovą į meditatyvinę būseną, skatina jį sustoti ir keisti vartotojišką požiūrį į gamtą kaip visumą.

Kinetinė instaliacija „Suktinis“ – visiškai kita meninė istorija, kuriai sukurti prireikė ir sunkių metalinių konstrukcijų, ir lengvo, net permotomo itin vertingo „svečio“ iš Rytų – šilko. Kūrinio pavadinimas žiūrovą skatina prisiminti lietuvių liaudies šokį, kai dvi figūros, vyro ir moters, sukasi viena aplink kitą greitame sukuryje, tuo atskleisdamos aukščiausią Visatos tvarką, bylojančią mums apie dvi dominuojančias, vieną kitą papildančias energijas, šokančias amžiną šokį ir tuo palaikančias gyvastį begalinėje erdvėje. Hinduizmo religijos pasaulyje tokioje amžinybėje šoka viena iš aukščiausių trejybės dievų – Šiva ir Šaktė, vyriškoji ir moteriškoji vieno Dievo išraiška. Galima manyti, kad kūrinio „Suktinis“ geležinės konstrukcijos perteikia stabilią vyriškąją energiją, o aplink besisukančios įvairiaspalvio šilko rutuliukų girliandos – moteriškąją.

Kūriniui „Mandala“ teko nuveltį ir pasiūti šimtus gėlių, o šiai instaliacijai – dar daugiau

šilko rutuliukų. Pasirodė per maža dėvėtų prekių parduotuvėse susirasti šilko audinių ir drabužių, prireikė juos ardyti, karpyti juostelėmis, šias sukurti į rutuliukus, o tada dar fiksuoti siūlu ir adata, kad neišsivyniotų.

Daugybę panašių rutuliukų iš šilko reikėjo susukti ir instaliacijai „Šilko kelias“. Šiame kūrinyje kalbama apie istorinį-kultūrinį reiškinį – prekybą šilku, vykusių karavanų vilkstinėmis žilais senovės laikais ir vis dar vykstančią iki šių dienų parduotuvėse ir internetu. Kūrinys įprasmina šių laikų naudoto šilko prisikėlimą antram gyvenimui, jo virsmą iš dėvėtos medžiagos į meno kūrinį. Ši transformacija pabrėžia medžiagos tvarumą ir primena apie tūkstančius šilkverpių, kurie aukojami dėl ypač švelnaus ir lengvo siūlo, virstančio į audinį ar drabužį. Kūrinys „Šilko kelias“ vaizduoja „prekybinį“ veiksmą, jame eksponuojamos baltos pakavimo dėžutės su spalvotais šilko kokonais, šmaikščiais užrašais ir brūkšninio kodu ant dangtelių.

Užrašai pristato meninę „prekę“:

Šilko kokonai

Sudėtis: 100 % šilkas

Maistinė vertė: 0

Meninė vertė: nemaža

Energetinė vertė: didelė

Laikyti šviesioje ir gerai vėdinamoje patalpoje

Vartojimo laikas: neribojamas

Pakavimo data: 2011 09 21

Gamintojas: grupė „Baltos kandys“. Užrašas pabrėžia konceptualų meno kūrinio sumanymą,

>
Paroda „„Baltos kandys“.
Rytai Vakaruose“
Taikomosios dailės ir dizaino
muziejuje. Vilnius, 2021
„Baltos kandys“. Instaliacija
„Suktinis“. 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNDM

Paroda „Baltos kandys“. Rytai Vakaruose“
Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje. Vilnius, 2021
Edukacinis užsiėmimas „Raktai, vilna, rutuliukai“. Dalyvių dirbiniai
Fot. Gustas Jagminas, LNDM

o instaliacijos visuma atskleidžia daugiareikšmes idėjas apie šilką, gyvąją jo prigimtį, virsmą į prabangų audinį, vėliau antrinį jo panaudojimą meno kontekstuose ir ilgą kelią nuo kokono iki prekystalio ir drabužio... Tokias audinio metamorfozes galime palyginti su lietuviško lino „kančia“ ir verte.

Didžiąjai daugumai parodų, eksponuojamų TDDM, kuriami edukaciniai užsiėmimai, ne išimtis ir „Rytai Vakaruose“. Parodai sukurtą edukacinę programą „Pasimatymas su tekstile“ sudarė trys užsiėmimai „Raktai, vilna, rutuliukai“, „Mandala“ ir „Akmėnukas“ iš vilnos, skirti pradinukams ir vyresniems moksleiviams.

Didžiausio populiarumo sulaukusiame užsiėmime „Raktai, vilna, rutuliukai“ (skirta 6–12 klasių mokiniams) moksleiviai turėjo galimybę sukurti pritaikomą daiktą – menišką raktų pakabutį iš spalvotos vaikų rankomis suveltos vilnos. Atrodytų, turėtų būti paprasta nuveltuti rutuliuką, tačiau vaikams, pirmą kartą paėmusiems į rankas kuokštą vilnos, užduotis buvo ne iš lengvųjų. Šiam procesui turėjome specialius įrankius – aštrias žeberklines adatas, kurios beveik nematomomis įpjovomis sukamšo vilną

į vientisą veltinį. Prieš pradėdant velti būtina paaiškinti, kaip laikyti adatą ir ja badyti vilną, kaip kamšyti, kad adata nesulūžtų arba kad vaikas neišidurtų į pirštą. Šis momentas visada labiausiai domina dalyvius, tačiau net ir paaiškinius adatos lūžta ir pirštai nukenčia. Pasirūpinome specialiomis vaistinėlėmis su dezinfekciniu skysčiu, bet šie menki incidentai mokinių neatbaidė. Sukurti tikrą daiktą iš padrikų detalių ir vilnos kuokštų yra taip patrauklu, įdomu ir netikėta, kad visa tai atperka nesklandumus.

Nemenkų išbandymų pareikalavęs užsiėmimas „Mandala“ (skirtas 1–4 klasių moksleiviams) galiausiai virto į piešinį su spalvotais pieštukais. Svarstymų, kaip sukurti tokį pat įspūdingą užsiėmimą, koks yra parodoje eksponuojamas kūrinys, buvo nemažai. Pasirinkome klijuoti spalvoto, pašiaušto krepinio popieriaus juosteles ant išspausdintų mandalų schemų, bet šis variantas nepasitvirtino. Toks procesas užėmė per daug laiko, mobiliųjų telefonų kartos vaikams pritrūkdavo kantrybės baigti darbą. Todėl kartu su kolega Gustu Jagminu nusprendėme programos užduotį pakeisti į piešinį su spalvotais pieštukais. Edukacinio užsiėmimo pradžioje vaikai su vienu iš TDDM gidų apsilankydavo parodoje, susipažindavo su eksponatais, ilgiau stabtelėdavo prie kūrinio „Mandala“ ir padiskutuodavo ne vien apie „Baltų kandžių“ sukurtą mandalą iš veltinio gėlių, bet ir apie tai, kokioje šalyje atsirado mandalos ir ką jos reiškia. Tokia įžanga prasminga, nes dauguma vaikų nieko nežino apie tolimąjį Tibetą ar smėlio mandalų tradiciją. Tad pasakojimą pratęsdavome edukacinėse dirbtuvėse, monitoriaus ekrane rodydami autentiškų mandalų fotografijas, kuriose rodoma, kaip rituališkai iš spalvoto smėlio barstomos mandalos, kaip jos išberiamos į tekančią upę. Vaikai klausėsi susidomėję, ši kultūrinė informacija jiems buvo nauja, tad nesunku buvo įtraukti juos į praktinę veiklą – piešti aptartą tradicinės mandalos interpretaciją spalvotais pieštukais.

Trečiąją programos edukacija „Akmėnukas“ iš vilnos“ siekta, kad vaikai pabandytų velti vilną ne vien su kamšymo adata, bet ir šlapiuoju būdu – naudodami karštą vandenį ir muilą. Tokia vilnos vėlimo technika pristatoma vaizdo filme, kuris yra instaliacijos „Spiros“ dalis. Visi žino, ką reiškia žodis „spira“, tačiau kai kūrinio autorės nuvėlė daugybę rutuliukų-spirų ir sudėjo jas į specialias dėžutes, šios atrodė gražios kaip

šokoladiniai saldainiai ir, daugelio meno gerbėjų nuomone, tokiomis „spromis“ galima būtų ir pasipuošti. Tad pabandėme šią idėją transformuoti į edukacinį užsiėmimą. Dalyviams buvo siūloma susikurti papuošalą iš savo rankomis nuvelto rutuliuko, vėliau su kamšymo adata modeliuoti jį reljefais, puošti inkluzais iš spalvotos vilnos. Galiausiai tokį originalų, reljefinį objektą perverdavome virvute ir kiekvienas galėjo čia pat pasipuošti savo kūrybos aksesuaru.

Edukacija skirta 5–10 klasių moksleiviams. Dauguma vaikų pirmą kartą vėlė ir kamšė, todėl jiems reikėjo nuolatinės edukatorių pagalbos. Darbo procese kildavo daug emocijų, jei kas nepavykdavo, jei rezultatas ne toks, kokio buvo tikėtasi. Pasitaikė atvejų, kai teko šluostyti ašaras ir patiems edukatoriams atlikti dalį darbo, kad tik vaikas iš užsiėmimo išeitų laimingas su pavykusiu kūrinium.

Edukacijoje „Akmenukas“ iš vilnos“ lankėsi ir dešimtokai gimnazistai, darbas su paaugliais kitoks. Jie nelieja ašarų, jei kas nepavyksta, bet šio amžiaus vaikus tenka stipriau motyvuoti, sudominti ir, jei kurti papuošalą vis vien nepatrauklu, stengtis įtikinti, kad smagu gali būti išbandyti naują meno techniką.

Kuriant edukacinius užsiėmimus reikia galvoti, kaip juos pritaikyti ir mergaitėms, ir berniukams, taip pat apie galimybę kiekvienam savaip išreikšti temą, interpretuoti ją pagal savo amžiaus gebėjimus ir specifinį supratimą.

Edukacinėje programoje „Pasimatymas su tekstile“ iš viso įvyko 19 užsiėmimų, dalyvavo 315 lankytojų. Parodą „„Baltos kandys““. Rytai Vakaruose“ aplankė 4300 žmonių. Tai tik patvirtina šiuolaikinę tekstilę pristatančio įvykio prasmingumą Lietuvos meno renginių kontekstuose.

>
Paroda „„Baltos kandys““. Rytai Vakaruose“
Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje. Vilnius, 2021
Edukacinis užsiėmimas „Mandala“. Dalyvės piešinys
Fot. Karolina Kunčinaite, LNNDM

